

PePTalk: Studentaktiva storföreläsningar

Varför håller vi fortfarande storföreläsningar? När kunskap finns tillgänglig överallt kan storföreläsningens roll ifrågasättas. Vilken funktion fyller den idag, och hur kan studentaktiverande arbetssätt bidra till ökat engagemang och lärande?

När vi hör ordet storföreläsning ser vi kanske framför oss en föreläsningssal med gradänger och hundra studenter som sitter med blicken riktad mot en talare längst fram. Det är en traditionell bild med historiska rötter i en tid då fokus låg på retorik, talekonst och muntlig kunskapsförmedling.

Föreläsningen beskrivs som en metod, en pedagogisk-retorisk akt och en undervisningsform bland flera. Vid universitet används den ofta för att introducera kursinnehåll och ge en överblick över ett ämnesområde. Men hur mycket lär sig studenter egentligen under en storföreläsning?

Forskning visar att studentaktiva föreläsningar motiverar, engagerar och skapar en arena där lärare, studenter och kunskapsfält kan mötas genom kontakt, kommunikation, kollaboration och konsolidering. Det sistnämnda innebär att studenternas förkunskaper och egna erfarenheter tas till vara och aktiveras. Enligt forskning bidrar detta till ett djupare lärande eftersom läraren inte enbart presenterar begrepp och teorier, utan också ger studenterna möjlighet att pröva teorierna i praktiken, exempelvis genom problemställningar. På så sätt lämnar studenterna föreläsningen med erfarenheter, inte bara med stoff.

Programledare Helena Reierstam, lektor i pedagogik vid Stockholms universitet samtalar med Håkan Fleischer, pedagogisk utvecklare vid PIL-enheten Göteborgs universitet samt Christine Storr, universitetsadjunkt i juridik, och Iñaki Rodríguez Longarela, professor i företagsekonomi, båda vid SU.

Goda råd från filmen — en snabbguide

Hur gör du?

- Planera för att beröra
- Välavvägt innehåll
- Ge möjlighet för tillämpning
- Bygg relationer, se individerna
- Var i nuet och kommunicera
- Du är det viktigaste instrumentet

Föreläsningen som undervisningsform har förändrats genom historien. Hur kan du ta tillvara de möjligheter som finns idag? Vilka verktyg och pedagogiska grepp kan bidra till att skapa engagemang och lärande?

Till att börja med finns flera så kallade responssystem som du kan integrera i din föreläsning för att aktivera studenterna. Med verktyg som till exempel Mentimeter och Wooclap kan du skapa undersökningar i realtid där studenterna får rösta, ta ställning eller välja mellan olika alternativ som sedan kan diskuteras gemensamt. Som lärare får du också omedelbar återkoppling på hur väl studenterna har tagit till sig kurslitteraturen och hur mycket de har förstått av det som gått igenom.

Det finns också många studentaktiverande metoder. Enskilt-Par-Alla (eng. *think-pair-share*) innebär att du ställer en fråga som studenterna först får fundera över på egen hand, därefter diskutera med en kurskamrat och slutligen dela med en större grupp. På så sätt ökar sannolikheten att fler studenter når fram till ett rätt eller välgrundat svar. Tyst idégenerering (eng. *brainwriting*) innebär att studenterna formulerar sina tankar skriftligt, till exempel i Padlet. Genom skissanteckning kan de sammanfatta sin förståelse i slutet av en föreläsning – kanske utan att använda ord, enbart former och figurer. Du kan också låta studenterna skapa tentafrågor i grupp och dela dem i en wiki eller på kursens lärplattform. Det handlar också om hur du designar föreläsningen.

Forskning visar på ett antal faktorer som är viktiga: börja med den stora bilden och ge en överblick. Det hjälper studenterna att skapa ett eget ramverk för hur kunskapen hänger samman. Föreläsningen kan sedan kretsa kring en eller ett par centrala idéer som fungerar som en röd tråd genom innehållet. Vid storföreläsningar är retoriska presentationsfärdigheter extra viktiga, liksom en tydlig struktur med regelbundna pauser. Entusiasm smittar av sig, och ditt sätt att kommunicera påverkar hur studenterna upplever och engagerar sig i undervisningen.

Christine Storr

Ämne: Juridik

— Föreläsningen handlar om att involvera studenterna, inte endast ha envägskommunikation. Det viktigaste att tänka på är att studenter inte kan fokusera under 90 minuter, inte ens med paus. Jag brukar numera spela in saker som jag alltid säger och använda video till det och istället använda föreläsningar som miniseminarier med interaktivitet genom responssystem. Det blir *flipped classroom* i storföreläsning. Studenter ska ha tittat på filmer eller läst kurslitteratur innan. När jag började använda responssystem insåg jag att det tar lite längre tid runt omkring. Det tar tid för studenter att logga in och att ta fram telefonen. Även korta frågor tar 5 minuter med kommentar. När jag ställer frågor där det finns rätta svar brukar jag sikta på att ca 80 % av studenterna svarar rätt. Det som överraskade mig mest var att några av de 20 % som hade svarat fel räckte upp handen, det gjorde de aldrig innan. När jag började använda responssystem så blev studenter mer aktiva. Jag blandar alltid olika typer av frågor under en föreläsning. Till exempel börjar jag med några enklare kunskapsfrågor. Sedan ger jag studenterna en princip som de ska tillämpa för att se om de har förstått hur den appliceras i ett konkret scenario? Studenter tror ofta att de förstått när de har lyssnat eller läst trots att de kanske inte tillämpa principen korrekt. För att skapa intresse ger jag dem också ibland en fråga eller juridiskt problem i början av föreläsningen som de får svaret på allra sist. Problemet blir på så sätt en röd tråd genom föreläsningen. Rådet är att blanda olika typer av frågor och även använda responssystem för återkoppling av typen "hur känns det just nu?"

Håkan Fleischer

Ämne: högskolepedagogik

— Det finns två grundbultar, att arbeta med sig själv som instrument och med manus. Då får man med struktur, språk, framförandet, kroppsspråk och röst. Stora problemet är att våga ta sitt eget uttryck, att våga testa gränserna. Det är alltför lätt att bli låst i en idé om att "så här ska det vara" så här föreläser man på universitet. Hitta ditt sätt – gå in i en persona som bygger på dig själv men kanske lite extra skruvat. Handlar dock inte om att spela en roll. Se fyra i rummet och var inte för upptagen med ditt manus, visa att du är lyhörd. Viktigt att kunna fokusera på studenterna i rummet, jätteviktigt för att vara i nuet. Grundförutsättningen är att inte vara för självupptagen för en chans till relationsbygge, även i en sal med fler än 100 studenter. Det handlar om pedagogisk takt: "Nu såg jag ett gäng rynkade pannor här", och då kan man fånga upp behov utan att peka ut någon eller namnge en person. Apropos struktur så är det viktigt att ett ämne illustreras i olika block, viktigt att tänka på början, slutet och stegen där emellan. Ett viktigt avstamp är de tre plikterna: undervisa, behaga och beröra. De kan kopplas till retorikens etos, logos, patos men skiljer sig ändå för när man undervisar ska man inte leda i bevis framför allt utan det handlar om att nå fram med sin kommunikation. Det sammanfattas i fyra C: connect, communicate, collaborate, consolidate (enligt Kathryn Sutherland).

Iñaki Rodriguez Longarela

Ämne: Företagsekonomi

— Jag började omvärdera min undervisning när jag gick en högskolepedagogisk kurs, och där för första gången lärde mig om omvänt klassrum. Det förändrade verkligen mitt sätt att tänka. Det jag tidigare brukade säga under föreläsningarna blev istället videor, och själva föreläsningen fick bli något annat: aktiv, interaktiv och levande. Forskning visar tydligt att omvänt klassrum som upplägg leder till betydligt bättre läranderesultat än traditionella föreläsningar, och det har jag också sett i praktiken. Mina föreläsningar sker på två plattformar samtidigt: Zoom och Discord. På Discord har kursen ungefär 90 gruppum där studenterna arbetar i små grupper om högst fem personer. Innan föreläsningen tittar studenterna på inspelade videor där jag går igenom teorin. Den direkta undervisningen används sedan till att tillämpa och diskutera. Jag arbetar i tre steg som upprepas under två 45-minuterspass med paus emellan. Först löser jag ett problem på Zoom och visar hur jag tänker. Sedan får studenterna ett liknande problem att lösa tillsammans i sina gruppum på Discord. Jag, två assistenter och tre SI-ledare rör oss mellan rummen och hjälper dem vidare. När alla har svarat röstar de på sitt alternativ via en poll på Zoom. Till sist går jag igenom lösningen och förklarar resonemanget. För att uppmuntra aktivt deltagande får studenterna en bonuspoäng på tentan för varje 15 korrekta svar, och ytterligare en poäng för varje 50 korrekta gruppsvar. Bonuspoängen är direkt kopplade till de studentaktiva föreläsningarna och fungerar som ett incitament för att öka både individuellt och kollektivt deltagande under dem. På så sätt stärker bonussystemet engagemanget i undervisningen, uppmuntrar kontinuerlig övning och belönar samarbete. Det stimulerar både individuell ansträngning och samarbete. Alla föreläsningar spelas in och publiceras samma dag. Kursutvärderingarna visar att studenterna är mycket nöjda med undervisningen.

Referenser

- Easton, C. (2009). An examination of clicker technology use in legal education. *Journal of Information, Law and Technology*, 2009(3).
- Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410–8415.
- Henderson, J. B., & Chambers, E. L. (2024). The past, present, and future of clickers: A review. *Education Sciences*, 14(12), 1345.
- Lang, J. M. (2021). Small teaching: *Everyday lessons from the science of learning*. John Wiley & Sons.
- Sutherland, K. A. (2021). The four Cs of effective classroom teaching. In *University Teaching in Focus* (pp. 112-134). Routledge.
- Egelandsdal, K., & Færstad, J. O. (2024). Student-active lectures in legal education. *The Law Teacher*, 58(2), 217-233
- Fleischer, H. (2025). *Föreläsning som studentaktiv metod i högre utbildning*. Studentlitteratur. ISBN 9789144165455